

หน่วยการเรียนรู้ที่

ความรู้เบื้องต้นและข้อควรรู้เกี่ยวกับ ดนตรี

ชั่วโมงที่ ๑ เรื่อง

- ดนตรีไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- วิวัฒนาการของดนตรี
- ปฐมบทดนตรีไทยและดนตรีพื้นเมือง

สาระการเรียนรู้

๑. คณิตศาสตร์ไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน
๒. วิวัฒนาการของคณิตศาสตร์ไทย
๓. ปฐมบทคณิตศาสตร์ไทยและครุฑรีพื้นเมือง

ดนตรีไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ปัจจัยในการเกิดขึ้นของดนตรี การเปลี่ยนแปลงทางดนตรี และ วัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มีมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์อยู่เบื้องหลัง ความรู้ เบื้องต้นที่มาจากคนไทยเป็นเรื่องสำคัญประการแรกในการกล่าวถึง ประวัติศาสตร์ทางดนตรีไทย ซึ่งก่อนหน้านั้นคนไทยอาศัยอยู่ในอาณาจักรที่ ผลัดเปลี่ยนไปตามกาลเวลาทั้งอาณาจักรก่อนยุคประวัติศาสตร์ และสมัย ประวัติศาสตร์

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ยุคที่มีการค้นพบเครื่องดนตรี อาทิต กลองทัด แคน มโหระทึก ก่อนการสร้างอาณาจักรสุโขทัยตามที่พระยาอุนุমানราชชน ประทานกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ตอนหนึ่งมีใจความถึงเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่เรียกว่า มโหระทึก ไว้ว่า

“...คำว่า มโหระทึก โดยมโหฺร อาจเป็นคำสันสกฤต ส่วนเสียงพยางค์หลังอาจเป็นภาษาพื้นเมืองเป็นคำผสมกัน ที่ซ้ำพเจ้าเช่นนี้ เพราะคำว่ามโหระทึกเสียงหลังเป็นเสียงดังของกลองชนิดนั้น เป็นพวกอีกทีก และกลองอย่างนั้นก็เป็นของชนาตินับถือกลองบรอนซ์ ในสมัย เลียดก็กอยู่บ่อย ๆ ...”

ขอบคุณรูปภาพจาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%88>

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (ต่อ)

จากการไขคำถามของพระยาอนูมานราชชน เป็นเหตุผลที่เชื่อได้ว่าคนไทยมีบรรพบุรุษมีที่มาจากทางตอนใต้ของจีน และหลักฐานทางดนตรีเป็นเหตุช่วยยืนยันว่า มโหระทึก เป็นเครื่องดนตรีโบราณอายุหลายพันปี มีลักษณะเป็นกลองหน้าเดียว ทำจากโลหะทั้งใบ เป็นเครื่องดนตรีที่พบตั้งแต่สมัยยุคโลหะตอนปลาย อายุราว ๒๕๐๐ ปี มโหระทึกในประเทศไทยใช้ไม้ตี ๒ อัน ตรงปลายหุ้มด้วยผ้า เย็บด้วยด้าย ในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งในเครื่องประกอบสำคัญในพระราชพิธีในราชสำนักไทย

▼ มโหระทึก

ยุคประวัติศาสตร์

• สมัยสุโขทัย

ดนตรีไทยในสมัยสุโขทัย มีการบรรยายในแนวทางที่มีลักษณะเป็นการขับลำนำและร้องเล่นกันอย่างพื้นเมือง หลักฐานเกี่ยวกับเครื่องดนตรีไทยในสมัยนี้ ปรากฏในหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่แต่งในสมัยสุโขทัย ได้แก่ แตรสังข์ มโหระทึก ฉ่อง กลอง ฉิ่ง บัณเฑาะว์ พิณ ซอ พุงตอ ปี่ไฉน ระฆังและกังสดาล เป็นต้น

เครื่องดนตรีหลายชนิดได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาจากยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย และบางชนิดได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ ลักษณะการผสมวงดนตรี ก็ปรากฏหลักฐานทั้งในศิลาจารึกและหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งจากหลักฐานที่กล่าวนี้ สันนิษฐานว่าวงดนตรีไทยในสมัยสุโขทัยมีดังนี้

วงบรรเลงพิณ วงขับไม้ วงปี่พาทย์ วงมโหรี

กังสดาล

บัณเฑาะว์

ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

กระจับปี

ขอบคุณรูปภาพจาก

https://http://110.170.81.29/instrument_detail/1427254943009/th/word

รามะนา

ขอบคุณรูปภาพจาก <https://churairatmusic.com/product/toner-rammana>

- สมัยอยุธยา

สมัยนี้ในกฏมณเฑียรบาลได้ระบุชื่อเครื่องดนตรีไทยเพิ่มขึ้นจากที่เคยระบุไว้ในหลักฐานสมัยสุโขทัย ได้แก่ กระจับปี ขลุ่ย จะเข้ และ รามะนา ดนตรีไทยในสมัยนี้เป็นที่นิยมกันมาก แม้ในเขตพระราชฐานก็มีคนเข้าไปร้องเล่นดนตรี จนกระทั่งพระมหากษัตริย์ต้องทรงออกกฏมณเฑียรบาลห้ามเล่นในเขตพระราชฐาน

การประสมวงดนตรีในยุคกรุงศรีอยุธยา จะพัฒนาขึ้นกว่าในสมัยสุโขทัย มีทั้งปี่พาทย์ การขับไม้ เครื่องสาย มโหรี วงดนตรีที่มีการประสมวงเพิ่มเติมจากสมัยสุโขทัย คือ

๑. วงปี่พาทย์ มีการเพิ่มระนาดเอกเข้ามาประสมเพิ่มเติมในวงดนตรีปี่พาทย์เครื่องห้า

๒. วงมโหรี ได้เพิ่มเครื่องดนตรีเข้าไปอีก ๒ ชิ้น คือ ขลุ่ยและรามะนา

ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

- สมัยกรุงธนบุรี

เนื่องจากในสมัยนี้เป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นเพียงแค่ ๑๕ ปี วงดนตรีไทยในสมัยนี้จึงไม่ปรากฏหลักฐานไว้ว่าได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้น สันนิษฐานว่ายังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของดนตรีไทยในสมัยอยุธยา ถึงแม้ว่าการดนตรีในยุคนี้จะไม่ได้มีรูปแบบใหม่นอกเหนือจากสมัยอยุธยา แต่ทว่าการดนตรีก็ไม่ได้เป็นที่ละเลยและได้รับการทำนุบำรุงอย่างดียิ่ง

ขอบคุณรูปภาพจาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/การสงครามสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี>

ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

สมัยรัตนโกสินทร์

- **รัชกาลที่ ๑**

เป็นยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม รูปแบบของดนตรีไทยในสมัยนี้ส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะและรูปแบบตามที่มรดกตั้งแต่มัยกรุงศรีอยุธยาที่พัฒนาขึ้นบ้างในสมัยนี้ก็คือการเพิ่มกลองทัดขึ้นอีก ๑ ลูกในวงปี่พาทย์ ซึ่งแต่เดิมมีแค่ ๑ ลูก พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๑ วงปี่พาทย์มีกลองทัด ๒ ลูก เสียงสูงลูกหนึ่ง (ตัวผู้) และเสียงต่ำลูกหนึ่ง (ตัวเมีย)

- **รัชกาลที่ ๒**

การพัฒนาเปลี่ยนแปลงของดนตรีไทยในสมัยนี้ได้มีการนำเอาวงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบการขับเสภาเป็นครั้งแรก และยังมีกลองชนิดหนึ่งเกิดขึ้นโดยดัดแปลงจาก “เปิงมาง” ของมอญ เรียกกลองชนิดนี้ว่า “สองหน้า” ใช้ตีกำกับจังหวะแทนเสียงตะโพนในวงปี่พาทย์ประกอบการรับเสภา กลองสองหน้าปัจจุบันนิยมใช้ตีกำกับจังหวะหน้าทับในวงปี่พาทย์ไม้แข็ง

▲ กลองทัด

▲ การขับเสภา

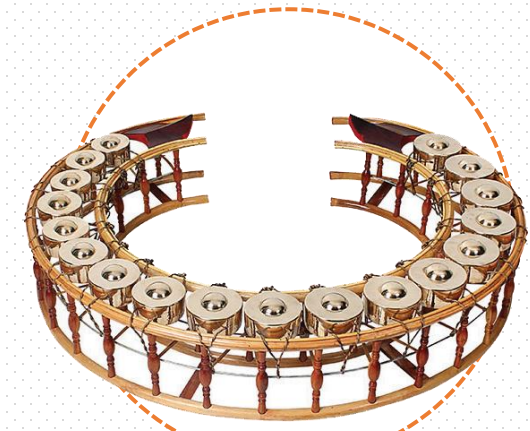
ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

• สมัยรัชกาลที่ ๓

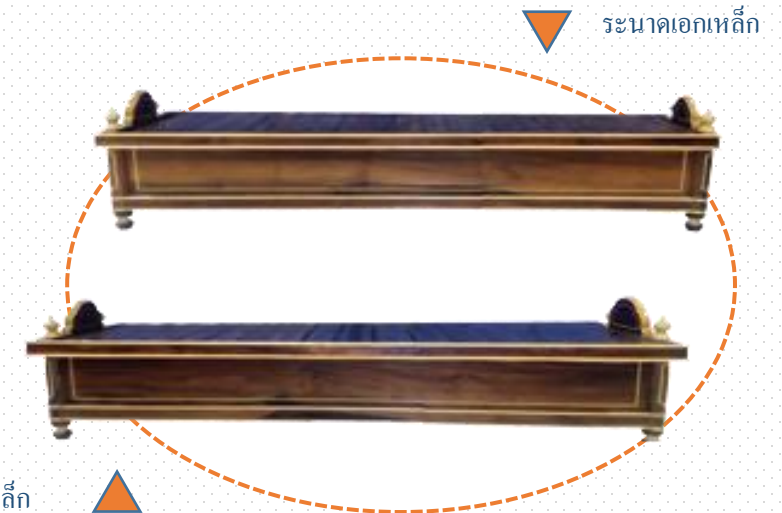
เนื่องจากดนตรีไทยได้รับการอุปถัมภ์ดูแลจากหลากหลายที่ จึงเป็นเหตุให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องดนตรีให้เกิดความสมดุลของเสียงในวงดนตรี วงปี่พาทย์จึงได้พัฒนาขึ้น เป็นปี่พาทย์เครื่องคู่ กล่าวคือมีการประดิษฐ์ระนาดทุ้มมาคู่กับระนาดเอก และประดิษฐ์ฆ้องวงเล็กมาคู่กับฆ้องวงใหญ่

• สมัยรัชกาลที่ ๔

วงปี่พาทย์ได้พัฒนาขึ้นเป็นวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ เนื่องจากได้มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นอีก ๒ ชิ้น โดยเลียนแบบระนาดเอกและระนาดทุ้ม ใช้โลหะทำลูกกระนาดและทำรางระนาดให้แตกต่างไปจากเดิมเรียกว่า “ระนาดเอกเหล็ก” และ “ระนาดทุ้มเหล็ก” นำมาบรรเลงเพิ่มในวงปี่พาทย์เครื่องคู่ทำให้ขนาดของวงปี่พาทย์ขยายใหญ่ขึ้นจึงเรียกว่าวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

▲ ฆ้องวงเล็ก

▼ ระนาดเอกเหล็ก

▲ ระนาดทุ้มเหล็ก

ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

- สมัยรัชกาลที่ ๕

ได้มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์ขึ้นใหม่เพื่อใช้ประกอบการละครดึกดำบรรพ์ ซึ่งต่อมาเรียกว่า “วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์” หลักการปรับปรุงคือตัดเครื่องดนตรีชนิดเสียงเล็กแหลมหรือดังกินไปออก คงไว้แต่เครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้ม นุ่มนวล และเพิ่มเครื่องดนตรีบางอย่างเข้ามาใหม่

- สมัยรัชกาลที่ ๖

มีการนำเครื่องดนตรีต่างชาติมาบรรเลงผสมกับดนตรีไทย บางชนิดก็นำมาดัดแปลงเป็นเครื่องดนตรีของไทย เช่น การนำเครื่องดนตรีของประเทศอินโดนีเซีย “อังกะลุง” มาเผยแพร่ในเมืองไทย และการนำดนตรีของต่างชาติเข้ามาบรรเลงผสมในวงเครื่องสายไทย ทำให้วงเครื่องสายไทยพัฒนารูปแบบของวงไปอีกลักษณะหนึ่งคือ “วงเครื่องสายผสม”

ละครดึกดำบรรพ์

การแสดงอังกะลุง

ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

- **รัชกาลที่ ๗**

สถานการณ์ของดนตรียังดำรงความราบรื่นอยู่พอสมควร แต่ละวงต่างสรรหาครูดนตรีและนักดนตรีที่มีฝีมือเข้ามาประจำวง จึงทำให้ดนตรีไทยเฟื่องฟูเป็นอันมาก จนกระทั่งดนตรีไทยได้รับการบันทึกในรูปแบบแผ่นเสียง และขยายวงกว้างขึ้นในรูปแบบธุรกิจซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีในยุคหลัง

- **รัชกาลที่ ๘**

วิชาดนตรีได้รับการยกระดับให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบการศึกษาไทย เนื่องจากการจัดตั้งโรงเรียนสอนดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยของราชการเป็นแห่งแรก คือ โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ โดยมีอธิบดีคนแรกคือพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ และในเวลาต่อมาโรงเรียนได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์

แผ่นเสียงดนตรีไทย

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ

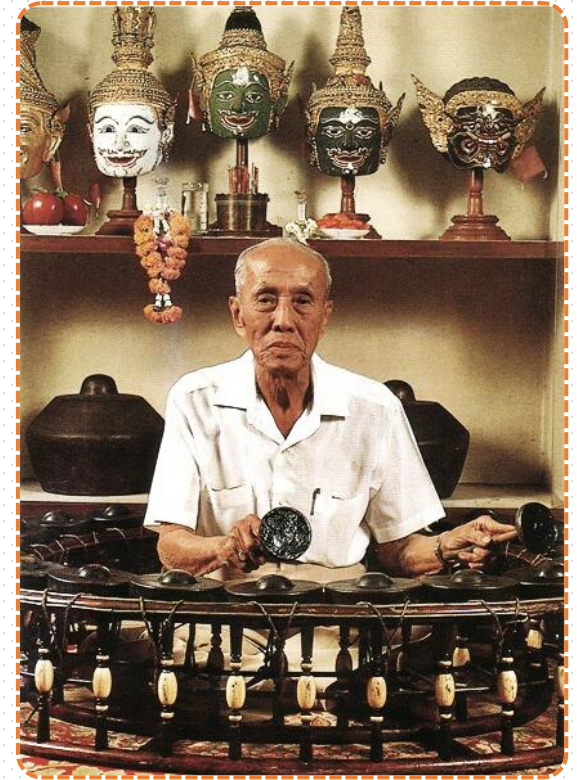
ยุคประวัติศาสตร์ (ต่อ)

- **รัชกาลที่ ๕**

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์หนังสือโน้ตเพลงไทยออกเผยแพร่ และทรงให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ ในรัชสมัยนี้ได้รับเริ่มให้มีการประกาศยกย่องผู้มีความสามารถทางศิลปะเป็นศิลปินแห่งชาติซึ่งทางดนตรีไทย นายมนตรี ตราโมท ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติคนแรก

- **รัชกาลที่ ๑๐**

เป็นยุคที่มีความหลากหลายทางดนตรีจากทั่วทุกมุมโลก ดนตรีจึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงการแสดงออกความบันเทิงแต่ยังถูกนำเข้ามาในระบบการศึกษา ระบบธุรกิจ ดนตรีไทยจึงจำเป็นต้องแสดงบทบาทสำคัญด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาควบคู่กันไปอีกด้วย

นายมนตรี ตราโมท

วิวัฒนาการของดนตรีไทย

ตลอดระยะเวลาที่ดนตรีไทยอยู่คู่สังคมไทย หากคนเปลี่ยนแปลง สังคมเปลี่ยนแปลง ดนตรีย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

สาเหตุและปัจจัยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นอยู่ติดตัวกับมนุษย์เมื่อมนุษย์มีการย้ายถิ่นฐานก็ย่อมนำเอาวัฒนธรรมนั้นไปด้วย และผสมผสานกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่นั้น ๆ ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ๆ เกิดการกระจายจากภาคกลางที่เป็นศูนย์กลางการปกครองสู่ระดับภูมิภาค โดยผ่านระบบการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนการสอนดนตรีไทยในสถาบันการศึกษา

ดนตรี ชุมชน ศาสนา และการเมือง

ดนตรีไทยรับใช้มนุษย์ทั้งในส่วนงานพิธีและศาสนพิธี ที่นำดนตรีเป็นทั้งเครื่องมือทางการเมือง เช่น ในอดีตดนตรีไทยเป็นเครื่องช่วยในการประกาศนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลทั้งร่ำวงและเพลงปลุกใจ ดนตรีไทยยังมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง และศาสนาก็เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชากรส่วนใหญ่ในประเทศไทย อาทิ งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ปฐมบทดนตรีไทยและดนตรีพื้นเมือง

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมภาคต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจน รูปแบบของดนตรีเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะของกลุ่มคนในภาคนั้น ๆ ได้

- **ดนตรีภาคกลาง**

ภาคกลางเป็นดินแดนที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ มีแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก ประกอบกับเป็นเขตที่อยู่ใกล้เมืองหลวงเขตความเจริญทางเทคโนโลยีและวิทยาการ ทำให้ดนตรีแบบแผนมีอิทธิพลต่อดนตรีพื้นบ้านด้วย ดนตรีพื้นบ้านภาคกลางจึงได้รับการดูแลจากทั้งราชสำนักและหน่วยงานของรัฐ บางส่วนได้รับการพัฒนาจกเป็นการแสดงหลักของชาติ

ปฐมบทดนตรีไทยและดนตรีพื้นเมือง (ต่อ)

- ดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ

ลักษณะของดนตรีพื้นเมืองล้านนาจะมีสำเนียงที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของตนเอง คือมีสำเนียงไพเราะ อ่อนหวาน นุ่มนวล และเนิบช้า แต่ก็มีกรบรรเลงดนตรีที่มีจังหวะตื้นเต้นและคึกคัก

- ดนตรีพื้นเมืองภาคอีสาน

ดนตรีพื้นเมืองภาคอีสานมีสำเนียงที่เรียบง่าย มีจังหวะและทำนองที่สนุกสนาน ถ้าเป็นอีสานเหนือก็จะมีสำเนียงภาษาที่มีสำเนียงคล้ายภาษาลาว

- ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้

ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ได้รับอิทธิพลมาจากดินแดนใกล้เคียงหลายเชื้อชาติ จนเกิดการผสมผสานเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการเน้นจังหวะและลีลาที่เร่รุ่ม รำหนักแน่นและคึกคัก

◀ วงกลองสะบัดชัย

▶ วงโปงลาง

◀ วงรองเง็ง